

Lepo pozdravljeni vsi, ki ste se zbrali danes tukaj, da skupaj počastimo slovenski kulturni praznik.

Januarja sem se sprehodila po nekaterih osrednjih slovenskih institucijah, ki hranijo razstavne predmete z našega območja, naše prvokategornike. Na stalni razstavi v Etnografskem muzeju z naslovom Med naravo in kulturo je na prvem mestu razstavljen mogočen dvojni jarem za vprego goveje živine iz Štrukljeve vasi, v Narodni galeriji obiskovalca takoj, ko vstopi v razstavni prostor, pozdravi cerkniško razpelo, datirano v 13. stoletje, v Narodnem muzeju je bila do sredine januarja na ogled razstava o steklarni na območju Javornika nad Cerknico, izdelki so zelo dragoceni in umetelno izdelani, izvažali so jih po Evropi in tudi v Ameriko. Januarja je v Narodnem muzeju potekalo predavanje V magičnem svetu Keltov, kjer nas z vabila pogleda Janus, bog z dvema obrazoma, eden gleda naprej v prihodnost, drugi nazaj v preteklost. Detektoraš ga je našel na Žerunščku.

Po eni strani sem ponosna, da me vsepovsod pozdravijo razstavni predmeti iz naših krajev, po drugi strani pa me žalosti prav ta izpraznjen prostor, ki ga ne zmoremo napolniti, temveč dovolimo, da vse zdrsi mimo nas. Vse je razdrobljeno, nekaj je na Dunaju, nekaj v Postojni, nekaj v Ljubljani, le v Cerknici bore malo in še tisto, kar je ostalo, ni javno predstavljeno.

V domišljiji si lahko zamislim osrednji spletni portal, ki bi vseboval 3D virtualni sprehod po pokrajini, na katerem bi spoznavali 3D eksponate, ki so bili odneseni z Notranjske. Prvič bi bili zbrani na enem mestu. A kdo bi se česa takega lotil?

Naj se vrnem v realno okolje. Pred letom 1990 je bilo v Družbenem planu Občine Cerknica za obdobje 1986–1990 zapisano: »Prednostno bomo izvajali knjižničarsko dejavnost, varstvo naravne in kulturne dediščine ter likovno galerijske dejavnosti. Pričeli bomo z adaptacijami kulturnih domov. Postavili bomo muzejsko zbirko Frana Gerbiča ter izdajali zbornik Notranjskih listov.«

Prav malo od zapisanega se je uresničilo do leta 1990. Po tem letu je bila delno obnovljena Gerbičeva hiša, fužina, po letu 2000 Kravanjeva hiša, prostori za cerkniško knjižnico, odkupljen in obnovljen je bil desni taborski stolp, vzpostavili smo knjižnico na Rakeku, obnovljen je bil cerkniški kulturni dom, narejen prizidek k cerkniški knjižnici, odkupljene Perkove slike, postavljeni spomeniki našim umetnikom in raziskovalcem: Gaspariju, Udoviču, Gerbiču, Steinbergu, s pomočjo občine so bila izdana pomembna krasoslovna, etnološka dela, dela, posvečena notranjskim umetnikom, vzpostavljen je portal eNotranjska, podprta je ljubiteljska dejavnost, ki ima pomembno vlogo pri širjenju kulture in povezovanju ljudi, izvaja se digitalizacija zvočnega arhiva ljudskih pesmi Notranjske, postavljene so bile table cerkniške kulturne poti, prav zdaj po 37tih letih nastaja četrta številka Notranjskih listov, in še bi se našlo kaj s seznama.

Kadar razmišljam o kulturni dediščini ožje Notranjske, je moja prva in zadnja misel Tabor, zame svet prostor. Prav na področju kulturne dediščine pa zeva največja praznina. Že trideset let se pogovarjamo, načrtujemo, ampak ne vem, če smo v tem iskreni.

V mislih si vedno predstavljam Kravanjevo hišo na taboru, ki bi imela v nedrjih enega izmed naših svetišč: arheološki oddelek, ki bi predstavljal najdbe z ožje Notranjske, predstavljeno bi

moralo biti tudi že zbrano kmečko orodje, ki je v Kravanjevi hiši. Prav Prešernov nagradjenec Maksim Gaspari se je zavedal, da je kmečka kultura temelj narodove kulture.

Žal se leta 2023 še vedno pogovarjamo le o konceptu, o idejni zasnovi Kravanjeve hiše, in še vedno ne vemo točno, kaj bi z njo, čeprav je bila že leta 2000 z odlokom razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena, v katerem je navedeno, da je stavba »v bodoče namenjena za razstavne zbirke muzeja«. Prav tako bi Cerknica morala imeti dostojno galerijo, kar je spet povezano s Kravanjevo hišo oziroma sosednjo hišico, bivši AMD. Že dolgo na postavitve del čaka akademski slikar Lojze Perko.

Nadalje si predstavljam, da bi odkupili levi cerkniški protiturški stolp, rojstno hišo Prešernovega nagradjenca za poezijo Jožeta Udoviča. Tudi o postavitvi stalne razstave v Gerbičevi rojstni hiši, ki bi bila na voljo javnosti, se že dolgo pogovarjamo. Letos bodo dokončno restavrirani vsi razstavni predmeti iz Gerbičeve hiše. Z dnem, ko bomo odprli hišo za javnost, bomo dokazali, da Gerbičevo delo spoštujemo in da je njegova dediščina del naše identitete.

Srž naših težav vidim tudi v tem, da mi sami ne vemo, kaj bi. Pričakujemo pa, da nam bodo tujci povedali, kaj naj naredimo. Ne bodo. Ta naša bégavost, morda celo namerna, je naša blokada. Mnogo menijo, da razstavni predmeti niso pomembni, da Evropa podpira delavnice, pretok ljudi, živost, da so nosilci dediščine ljudje. Z vsem naštetim se strinjam, toda postavljam vprašanje: Zakaj je pomemben razstavljeni jarem iz Štrukljeve vasi v središču Ljubljane, za nas v osrčju Notranjske pa naj ne bi bil pomemben in tak eksponat v Cerknici naj ne bi bil razstavljen, čeprav je naš? Naš spomin mora imeti snov, materialno osnovo, ljudi in seveda dejanja.

Problematično je tudi že samo ime Notranjska, saj se v sosednji občini branijo pokrajine s tem imenom. Če ne bomo proaktivni, budni, bomo izgubili tudi ime Notranjska, kot pospešeno izgubljam besede in narečje.

S tem ko prelagamo obnove Gerbičeve, Kravanjeve hiše, se nam dediščina odmika, čedalje bolj jo bomo doživljali kot tujek, kot nekaj, kar ni naše. Vse to pripomore k izgubljanju identitete tega prostora, saj ni zavedanje, kdo smo, kaj sploh imamo. Pravijo, da je spomin in čas lahko razumljiv samo v izvirnem prostoru. S tem ko se oddaljujemo od naše skupne preteklosti, od našega skupnega kolektivnega spomina, spodkopavamo temelje naše prihodnosti. Mi smo tisti, ki moramo verjeti v dediščino in udejanjiti načrte.

Naj nam mitski Jurij prinese pomlad, jasnost v naše misli. In naj, kot je v pesmi Meja zapisal Udovič: »Brazda na vodi / še dolgo ostane, / da jo vidijo jate, /ki se bodo selile / v prihodnost.«

Marija Hribar